

Edina Tokić

Behram-begova medresa u Tuzli

MOTIVACIJA

DOI: 10.58584/2490-3752.2019.5.3-4.85

SAŽETAK

Autor u radu elaborira najvažnije pojmove potrebne za razumijevanje motivacije, kako bi se život pojedinca i ljudi u njegovom okruženju učinio boljim, svrsishodnijim, korisnijim i kvalitetnijim. Ljudi su u situaciji da rade na ostvarivanju nečega za što posjeduju motivaciju, a skeptični su ukoliko ne posjeduju potreban stepen motivacije da ustraju u realiziranju postavljenog cilja. U radu su sadržani odgovori na pitanje kako razviti motivaciju i kako održati potreban nivo motivacije za ostvarenje postavljenog cilja.

1. Definicija motiva

Pod pojmom motiva se podrazumijeva unutrašnji faktor koji pokreće, usmjerava, održava i obustavlja ljudsku aktivnost. Iz definicije motiva izdvajaju se četiri ključna elementa motiva:

1. Šta je čovjeka pokrenulo na aktivnost?
2. Šta je tu aktivnost usmjerilo?
3. Šta tu aktivnost održava?
4. Šta tu aktivnost obustavlja?

Pod pojmom motivacija podrazumijevamo sve one faktore koji dovode do učenja i određuju njegov smjer, intenzitet i trajanje. Unutar svake motivacijske situacije moguće je razlikovati tri povezane faze:

1. Motiv
2. Instrumentalno ponašanje
3. Cilj

Najprije se javlja motiv u čijoj se osnovi može nalaziti potreba, želja interes i sl. Motivi su pokretači svrhovite ljudske djelatnosti. U situaciji kada motivi dovode do učenja, uzrokuju i relativno trajne promjene ponašanja. Nakon motiva, javlja se instrumentalno ponašanje, odnosno aktivnost koja dovodi do zadovoljenja motiva. Instrumentalno ponašanje može biti nejednako složeno, njegovi najjednostavniji oblici su nemir koji se javlja kod osobe uzrokovan glađu do veoma složenih situacija, kao što je gradnja kuće (instrumentalno ponašanje predstavlja svu djelatnost dok se kuća ne izgradi do kraja) ili školovanje za određeno zvanje (podrazumijeva cjelokupan proces, od početka do završetka školovanja). Svako instrumentalno ponašanje je usmjereno prema nekom cilju. Cilj definiramo kao završno stanje kojim se instrumentalno ponašanje dokida. Nakon dostizanja cilja, čovjekova se aktivnost samim tim ne dokida ili ne odgađa na duže vrijeme, jer se javljanju novi motivi koji motivacijski ciklus na jednak način obnavljaju. Motivacija je pojam koji se odnosi na sva polja ljudskog djelovanja, međutim, motivacija za učenje u okvirima odgojno-obrazovnog procesa je posebno važna za učenike, jer oni na osnovu uspjeha u učenju očekuju i predviđaju većinu ostalih uspjeha u životu.

Kada govorimo o vrstama motivacije, ona se dijeli na dvije osnovne vrste: ekstrinzična i intrinzična motivacija. Ekstrinzična motivacija je vrsta motivacije kod koje je ljudsko ponašanje potaknuto vanjskim motivom. Primjer ekstrinzično motivirane osobe je učenik koji neki predmet uči da bi dobio kvalitetnu ocjenu, izbjegao kaznu ili dobio neku nagradu. Njegovo ponašanje je u tom slučaju motivirano izvanjskim događajem. Ekstrinzični faktori često motiviraju ne samo učenje, nego i razna druga ponašanja. Oni nisu sami po sebi loši, niti je ponašanje izazvano ekstrinzičnim faktorom manje vrijedno, no često ovi faktori nisu dovoljni da osoba na kvalitetan i temeljit način pristupi učenju ili nekom drugom ponašanju (Grgin, 1997).

Nasuprot ovoj vrsti motivacije, intrinzična motivacija pokreće osobu iznutra, a ponašanje koje je intrinzično motivirano osoba puno lakše obavlja i najčešće uživa u obavljanju te aktivnosti. Primjer intrinzično motiviranog učenika je učenik koji uči o nekoj zemlji da bi saznao porijeklo svoje porodice, učenik koji uči engleski da bi steko kompetencije komuniciranja putem interneta s vršnjacima iz drugih zemalja i sl. Istraživanja su pokazala da učenici koji su intrinzično motivirani ulažu puno više truda u učenje, uporniji su, uče s razumijevanjem i koriste se različitim načinima kako bi uspjeli nešto naučiti (Grgin, 1997). Razvijanje intrinzične motivacije je dugotrajan proces, te je veoma važno početi na vrijeme raditi na njenom razvijanju.

1.1. Načini razvijanja motivacije za učenje kod djeteta

Roditelji imaju veliki značaj u razvoju motivacije za učenje kod svoje djece. Roditelji trebaju obezbijediti da djeca odrastaju u domovima u kojima znanje predstavlja vrijednost, u kojima roditelji dopuštaju pitanja, različita mišljenja i intelektualne rasprave. Takvi roditelji smatraju prednošću djetetovo postavljanje pitanja, traženje odgovora i objašnjenja. Zajedno sa djecom posjećuju muzeje, galerije, zoološke i botaničke vrtove te druga mjesta na kojima se mogu steći nova znanja. Djeca treba da rastu uz intelektualno stimulirajuću okolinu: knjige i roditelje koji čitaju, okupljanja odraslih na kojima slušaju zanimljive rasprave te na kojima i sami mogu iznijeti svoje stavove i biti ozbiljno saslušani. Propitivanje okoline i razloga zašto su stvari onakve kakve

jesu, poticanje razmjene mišljenja i stavova, poticanje propitivanja autoriteta i traženja argumenata za i protiv određenih stavova, važni su za održavanje dječje znatiželje, motivacije i želje za učenjem. Kao što je već navedeno, ukoliko roditelji žele da dijete bude uspješna odrasla osoba, roditelji trebaju početi raditi na izgrađivanju radnih navika već u ranom periodu. Ukoliko u periodu osnovne škole roditelji pomognu djetetu da razvije motivaciju i ljubav prema samom procesu učenja, velika je vjerovatnoća da će ono biti motivirano da uči, postavlja ciljeve i ostvaruje motivacijski proces na uspješan način i u periodu adolescencije, pa i kasnije.

U nastavku je dato nekoliko preporuka za roditelje učenika nižeg školskog uzrasta:

- Roditelji trebaju postupno, u skladu s uzrastom djeteta, prepustiti djetetu odgovornost za školu, od spremanja torbe za školu, brige o zadaći, podizanja knjiga za lektiru iz biblioteke, navijanja sata kako bi moglo ustati na vrijeme.
- Osim odgovornosti u značenju brige za obaveze – koje roditelj treba postepeno prepustiti djetetu, važno je da roditelj spozna da dijete ide u školu zbog sebe i da taj stav naglašava u razgovorima s djetetom. Iz ovakvog odnosa proizlazi način komunikacije i razgovora koji djetetu povećavaju volju za učenjem i koji djeluje motivirajuće.
- Vrlo česta, iako dobronamjerna greška roditelja je konstantno ispravljanje, prigovaranje djetetu i veoma često davanje savjeta, što je velika smetnja u komunikaciji. Starija djeca se često ponašaju da ne moraju ni poslušati savjet roditelja, nego samo šute i slušaju. Ovakav odnos vrlo često razvija pasivan otpor kod djece, tako što kažu “Da, da, razumio sam” prije nego što roditelji završe rečenicu i odsutno klimaju glavom, gledajući u televizor. U tinejdžerskoj dobi, pasivni otpor često preraste u aktivni, pa svađe i odbijanje poslušnosti postanu učestali. Učenici koji nauče da roditelji za njih rješavaju probleme skloni su manjem ulaganju truda i napora. U školi ne pokušavaju razumjeti gradivo, očekujući da će im to poslije objasniti roditelji.

- Vrlo je važno da roditelj komunicira sa djetetom i da uvidi što dijete želi, kakvu pomoć očekuje, te da procijeni koju zadaću mogu samostalno završiti a zašto su im potrebni roditelji.
- Djeca koja steknu dojam da su četvorka ili trojka loše ocjene, ili im roditelji imaju običaj reći: "Zašto nisi dobila pet, tako ti je malo trebalo?" završe ili kao perfekcionista ili potpuno demotivirani za učenje i rad. Iako su perfekcionista često uspješni u školi, oni sa svojim uspjesima nisu zadovoljni. Perfekcionizam je karakteristika koja često vodi u kasnijem životu prema depresiji ili barem konstantnom nezadovoljstvu.
- Djeca koja odustanu zbog roditeljskih previsokih očekivanja na-prosto prestanu pokušavati, ne trude se, u startu očekuju neuspjeh ili gube svaki interes za postizanje uspjeha – jer su svjesni da nikada neće zadovoljiti njihova očekivanja, pa sami sebi kažu da se ne vrijedi truditi. Manje bolno im je ne pokušavati nego uvijek iznova pokušavati i iznevjeriti.

Realan roditelj poznaje sposobnosti svoga djeteta, ali i područja njegovog zanimanja. Očekivanja da dijete u svemu briljira nisu realna. Dobro je za dijete da poznaje svoju bolju i lošiju stranu. To ne znači da se ne treba truditi tamo gdje je teže. Naravno da treba, no očekivanja ne smiju biti previsoka. Za dijete je najbolje kada su očekivanja usklađena sa nivoom sposobnosti ili malo više.

- Djetetu treba pomoći da definira vrijeme za učenje i mjesto za učenje, da usvoji ritam rada s više kratkih pauza te da se nagrađuje nakon obavljenog posla – izlaskom s prijateljima, odlaskom u kino ili zabavom s roditeljima.
- Korisno je razvijati naviku svakodnevnog, kontinuiranog učenja, i to pomaže da dijete ostane uspješno u školi i kada gradivo postane teže i obimnije.

Važno je da djeca redovno uživaju u društvu i pažnji roditelja. Zbog prezaoplenosti, pritiska drugih obaveza, ali i dojma da su djeca odrasla, roditelji često nemaju naviku druženja sa svojim djetetom. Dijete može mnogo toga, ali mu nedostaje roditeljska pažnja pa, kad dobije lošu ocjenu, osjeti puno roditeljske pažnje bilo da je ona pozitivna (u smislu brige i pomoći) ili negativna (u smislu kritiziranja, prigovaranja

i tjeranja da pojačano radi te kontroliranja). Ako djetetu nedostaje pažnje, ono počinje nesvjesno tražiti pažnju kroz češće dobijanje loših ocjena. Kod djece je pravilo: “Bolje i negativna pažnja nego nikakva”.

1.3. Načini održanja postojeće motivacije

Utvrđeno je da intenzitet motivacije ovisi o snazi motiva ali i o atraktivnosti cilja i njegovoj blizini. Dakle, ukoliko osoba posjeduje veoma jak intenzitet motivacije, veća je vjerovatnoća da će se ta motivacija održati i dostići postavljeni cilj. Međutim, ponekad je cilj vremenski veoma udaljen od motiva koji je u osnovi motivacijskog procesa. U tom slučaju potrebno je napraviti određeni plan i na tom putu postaviti više manjih ciljeva koji će osobi, ukoliko ih ostvari, biti smjernica za realizaciju ostalih aktivnosti i realizaciju konačnog cilja. Npr., kada se student upiše na fakultet, diplomski rad, odnosno završetak fakulteta je njegov cilj, ali s obzirom da je vremenski mnogo udaljen od upisa fakulteta, student svaki polozeni ispit može postaviti kao manji cilj čije uspješno ostvarenje vodi uspješnoj realizaciji konačnog cilja, što je završetak fakulteta. Važno je znati da, što se u motivacijskoj situaciji čovjek više približava željenom cilju, to razmjerno jača i njegova motivacija da ga dostigne.

Prije negoli se postavi cilj važno je da poznajemo svoje sposobnosti. Prema Vroomovoj teoriji očekivanja, čovjek će za neku aktivnost biti motiviran ako smatra da je u stanju da je obavi. Kada se učenici opredjeljuju za upis u određenu školu ili na fakultet, oni će biti više motivisani da uče ukoliko znaju da se zahtjevi u toj ustanovi poklapaju sa njihovim nivoom sposobnosti.

Raspravljajući o motivacijskim procesima koji mogu imati uticaja na uspjeh u rješavanju kognitivnih zadataka u učenju, Carol S. Dweeck utvrđuje da motivacija za dostignućem uključuje zasebnu skupinu ciljeva, koje je moguće svrstati u dvije kategorije:

1. Učenje kao cilj
2. Izvedba kao cilj

Učenicima kod kojih je učenje kao cilj, odabir i proces rješavanja zadataka podrazumijeva usmjeravanje pažnje na napredak koji je rezultat

savladavanja napora, poteškoće služe kao znak za povećavanje napora ili izmjenu dotadašnjih strategija, što vodi unapređenju učenja. Usmjerenost na učenje kao cilj stvara tendenciju ustrajnosti koja osigurava veću snagu pred izazovom.

Učenici kod kojih je izvedba cilj fokusirani su na postignute rezultate u učenju. Ukoliko su negativni, oni ih tumače i povezuju sa nedostatkom sposobnosti, što može dovesti do tendencije izbjegavanja ili povlačenja pred izazovima. Ukoliko je motivacija usmjerena na učenje kao cilj, onda je veća mogućnost da će motivacija za učenje biti veća i dugotrajnija. Pokretači za učenje mogu biti različiti. Nekih od njih su: pronalazak dobrog radnog mjesta, dobivanje dobrih ocjena, obezbjeđivanje dobrog mjesta u društvu. Međutim, ti ciljevi su uglavnom vremenski dosta daleko i često različite životne okolnosti i drugi paralelni ciljevi odvuču osobu od rada na tom cilju. Treba izgrađivati intrinzičnu motivaciju u samom procesu učenja kako bi ono bilo kontinuirano i kako bi se osjećalo zadovoljstvo tokom samog učenja, odnosno školovanja.

U okviru školskog sistema motivaciju učenika možemo povećati na sljedeći način:

1. Uspostaviti pozitivan odnos nastavnika i učenika, što bi rezultiralo pozitivnim stavom prema predmetu i dotičnom gradivu;
2. Povezati gradivo sa stvarnim životom;
3. Gradivo prilagoditi učeničkim interesima;
4. Nastavu obogatiti novim sadržajima i raznolikošću;
5. Aktivirati učenike;
6. Pomoći učenicima da sami postave svoje ciljeve;
7. Reducirati napetost;
8. Poticati radoznalost;
9. Naučiti učenike da uče i nezanimljive sadržaje.

Kada je u pitanju školski sistem, posebno je važno da sa sljedećih nekoliko informacija budu upoznati (da ih imaju na umu) učitelji, nastavnici, profesori...

Nekoliko važnih faktora koji imaju uticaj na motivaciju osobe su:

1. Interes za učenje - nužni faktori za razvoj interesa su:

- A) Razumljivost i dobra preglednost sadržaja,
- B) Logički osmišljen i uzrastu prilagođen sadržaj,
- C) Dobar izbor primjera praktične upotrebe spoznaja iz kojih je očita njihova korisnost,
- D) Doživljaj ugone zbog uspješnog usvajanja.

2. Sposobnosti

Na različito doživljenim razlikama u sposobnostima učenici oblikuju i svoje sklonosti prema određenim edukacijskim predmetima, pa one u kojima su najuspješniji ne samo da rado uče nego njihove sadržaje proširuju dodatnim informacijama. Na taj način iskazanu motivaciju nastavnici su dužni poštovati i primjerenim pozitivnim potkrepljenjima snažiti, posebno ako se u učenju dostižu, za taj stepen školovanja, natprosječni rezultati.

3. Stavovi

Ako učenik ima pozitivan stav prema školovanju, školi koju pohađa, svojim nastavnicima i njihovom načinu podučavanja, njegova će motivacija u učenju i obavljanju drugih zadataka u školi biti općenito bolja nego kod onih učenika koji takve stavove ne posjeduju ili su im negativne valencije. Svi uži stavovi bit će takvim općim pozitivnim stavovima nadvladani.

Umjesto zaključka

Postoji jedanaest strategija za podizanje motivacije za učenje, entuzijazma i samopouzdanja.

1. ***Napravite ugovor sa samim sobom.*** Ugovor je u poslovnom svijetu nešto što obavezuje, garancija da ćete održati riječ. Predvidite i sankcije ukoliko postupite suprotno ugovoru koji ste načinili sami sa sobom.

2. **Ne čekajte inspiraciju za učenje.** Učenje započnite odmah. Budite uporni, ne dozvolite da vas išta pokoleba.
3. **Ispunite neophodne predušlove za učenje.** Uredite prostor za učenje, plan, sto, utvrđeno vrijeme itd; obezbijedite optimalnu temperaturu, svjetlost i stalno mjesto (ista situacija stvara pozitivne asocijacije za učenje; vrlo je važno za učenje da imate dovoljno sna).
4. **Planirajte učenje.** Priprema je 90% uspeha. Napravite i dnevni i mjesečni plan, stavite ga na mjesto gde će vam stalno biti pred očima i držite ga se.
5. **Postignite male uspehe na samom početku.** Podijelite učenje na manje dijelove. Kada završite jedan dio, prije nego što pređete na drugi, osjetit ćete zadovoljstvo postignutim i napredak, što psihološki pozitivno djeluje i motiviše. Primijetiti ćete promjenu u raspoloženju, bit ćete produktivniji.
6. **Koristite strategiju “grudva snijega”.** Otvorite vašu literaturu i pronadite najzanimljiviji dio za učenje. Započnite odatle proces učenja. Na taj način ćete jednu lekciju, dio knjige ili poglavlje savladati lako i jednostavno. To će povećati vaše samopouzdanje i motivaciju. Poput grudve snijega koja se kotrlja i povećava, tako će se i vaše naredne aktivnosti u učenju vezati za prvi uspješno obavljen zadatak.
7. **Nemojte miješati više zadataka.** Veoma je bitno da se usredredite na jedan zadatak i uradite ga najbolje što možete.
8. **Ne gledajte negativno na greške.** One su važan dio vašeg napretka u učenju. Ako ne griješite, onda stagnirate, ne razvijate se, ne napredujete. Uspjeh je rezultat pripreme, teškog rada i učenja iz grešaka.
9. **Razmišljajte o budućnosti.**
10. **Učite sa kolegom.** To se može ispostaviti kao mnogo lakše, efikasnije i podsticajnije.
11. **Nagradite se za svaki uspjeh, izvršenje zadatka.** Nagrada stvara pozitivne asocijacije. To će Vam povećati želju za uspjehom.

LITERATURA:

1. Grgin, T., (1997). *Edukacijska psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap
2. Zarevski P., (1995). *Psihologija pamćenja i učenja*. Jastrebarsko: Naklada Slap
3. <https://studentskizivot.com/>
4. www.nastavnickovodstvo.net